

Leta 2017 so v ljubljanskem Tivoliju odkrili spomenik Borisa Pahorja, ki ga je ustvaril Mirsad Begić. FOTO LEON VIDIC

Podobe mojih otroških let so bile hkrati podobe Kosovelovih fantovskih let. Požig Narodnega doma zasledimo v verzih njegove pesmi *Ekstaza smrti*, ob kateri sem rekel, da bo ogenj, ki je uničil Narodni dom, uničil Evropo. Kosovelov človek plava v morju krvi.

Kocbeku sem svetoval, kako naj izjavlja o pokolu približno 14.000 domobrancev, kristjanov, ki so bežali pred Titovo armado in so jih Angleži razorožili ter iz Avstrije v vagonih poslali v Slovenijo, kjer so bili izvensodno ubiti in so končali v jamah.

Ste tudi avtor slovenske in italijanske knjige o Kosovelu. Želeli ste, da bi ga torej povezovali predvsem s primorsko zemljo, psihološko podobo prostora in ljudi v svinčenih časih. Ko je leta 1965 Marc Alyn izdal *Kosovela* v francoščini, niste bili prav zadovoljni. O tem mi je pravil Cene Vipotnik. Rekel sem mu, naj bo tako ljubezniv in ob priložnosti pripelje Alyna na Kras, v Dutovlje,

saj bi mu rad izročil knjigo Lava Čermelja o življenju naših rojakov pod Italijo v času fašizma v francoskem prevodu. Alyn je skušal v predolgem predgovoru Kosovela povezovati z nekaterimi avtorji iz svetovne književnosti, omenja na primer Kafka. Pokazati sem mu

želel, da je bil Kosovel prerok usode Evrope, njenega uničenja skozi diktaturo fašizma in komunizma; diktatur, ki so uničile 20. stoletje. Glavni motiv pri Kosovelu so bori, Srečko je primorski človek, pristen Kraševac in evropski pesnik. Sam sem knjigo o Kosovelu napisal zato, da bodo Italijani brali, kaj pravim jaz o Kosovelu, ne kaj o Kosovelu pravijo v Ljubljani. Z njegovo spominsko sobo v Sežani so želeli po vsej sili poudariti

konstruktivizem, zaradi česar je čudaška.

Kosovelova sestra Karmela mi je zaupala, da ko je brala mojo knjigo, si je rekla, da je to Srečko in da sem Srečku zelo podoben.

Karmela Kosovel je bila ena od slovenskih lepih Vid. Kot ste mi nekoč dejali zasebno, pa je bila model za (lepo) Vido v Mestu v zalivu Darinka Štoka.

Karmela je odšla na tuje, vendar se ni nikoli odrekla slovenstvu. Darinka Štoka pa je bila doma na Proseku, bila je hči rožarice na Rusem mostu. V romanu ne odide na tuje, ampak se oddalji od slovenske identitete. Poročila se je z italijanskim advokatom, ki je bil dober človek. Bila je zelo lepa ženska.

V romanu *Mladoporočena iz ulice Rosetti*, katerega gradivo je bila ljubezenska epistola Danice Tomažič in Stanka Vuka, skrivnostno umorjenih v svojem stanovanju leta 1944, je Fulvio Tomizza citiral nekaj mest iz vašega romana *Zatemetitev* ter namignil na istovetnost Mije in Danice. To se vam je zdelo nedo-

Podobe mojih otroških let so bile hkrati podobe Kosovelovih fantovskih let. Požig Narodnega doma zasledimo v verzih njegove pesmi Ekstaza smrti, ob kateri sem rekel, da bo ogenj, ki je uničil Narodni dom, uničil Evropo.

pušno. Ker je vse vaše pisanje pričevanjsko, avtobiografsko zaznamovano, angažirano, ste bili verjetno toliko bolj občutljivi zaradi potvarjanja resnice. Nedopustno je bilo, da mi je Tomizza očitil, da sem imel za ljubimko ženo človeka, ki je bil v zaporu. Kot sem pokazal v romanu, je ona sama zapustila moža že v zaporu. Povezana je bila z mojo sestro, skupaj sta prišli na Kras. Šele kasneje sem razumel, da je prišla na Kras

nalašč, da bi me prepričala, naj ne hodim v partizane. Imela me je za prijatelja. O umoru zakoncev je zgodovinar Jože Pirjevec na podlagi anonimnega pričevanja objavil, da so pri umoru sodelovali komunisti, omenjen je partizan Albert Gruden.

Velik vtis ste napravili tudi na profesorico Marijo Žagar. Vajina korespondenca ni samo bogata kulturno-politična panorama druge polovice 20. stoletja, ampak je tudi knjiga o prijateljstvu. Jaz sem po naravi Tržčan, kot tak sem ji tudi pisal. Moja pisava njej je bila ljubezniva, nihče ni mogel reči, da sem vanjo zaljubljen, moja prijaznost je bila izrečena v takem tonu, da je ona to vzela kot ljubezen in rekla, da je nisem nikdar zatajil kot ženske. Imel sem tak način pisanja, da sem se sam sebi čudil, »ma« je bilo napisano s spoštovanjem. Kakor so mi povedali številni tuji ljudje, imam dar, da lahko pišem o hudih stvareh, taborišču recimo, ampak nobena knjiga ne pusti v bralcu nekaj mrkega, grdega; lahko je vse grdo, žalostno, vendar je Borisa Pahorja kljub

temu lepo brati. V tem smislu ničesar ne ponarejam, Mariji Žagarjevi sem pisal kot prijateljici, ki jo spoštujem, imam rad. Moja žena jo je spoznala in postali sta prijateljici.

Lahko rečem, da nisem pričakoval, da bom toliko let živel po vseh izkušnjah in boleznih.

Profesor, kaj pa boste bralcem Dela zaupali danes, ob svojem skorajšnjem 107. rojstnem dnevu?

Lahko rečem, da nisem pričakoval, da bom toliko let živel po vseh izkušnjah in boleznih. Večkrat v življenju sta me reševala moj čut in inventivni značaj. Tržčani smo inventivni, odprti, imamo vso prostost pred sabo, morje, ki je neskončno. Moj filozof je Heraklit [Mračni], ki je govoril, da vse teče, vse gre, *panta rei*; da noben človek ni naredil tega, kar eksistira, ampak je to zmeraj bilo, je in bo, toda

nad tem božjim univerzumom je neka skrivnost; in da imamo nekaj, kar je beseda (*logos*), ki je izum človeka, kajti človek je izumitelj, in je to, kar človek čuti v svojem življenju, nekakšen univerzalni zakon govorice. Spinozov *Deus sive Natura* je Heraklit. To se pravi, božji univerzum je beseda narave, *logos* je beseda univerzuma.

Tudi ko sem imel 70, 80 let, nisem rekel, da postajam star. Vsak dan je nov dan, ki mi ga univerzum daruje, in se univerzumu klanjam. Večkrat sem pozabil. Toda zdaj rečem, hvala lepa, da sem preстал to noč, da se lahko pogovarjam, hvala lepa, da mi boš dal, da bom doživel svoj rojstni dan 26. avgusta. Profesorica Marija Kacin mi je dejala: »Ne reči, mogoče bom, ti moraš hoteti, da boš živ, moraš reči, bom bil živ.«

Dr. Urška Perenič je doktorica literarnih ved, profesorica nemščine in slovenščine, literarna zgodovinarica in urednica. Je izredna profesorica za slovensko književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Vztrajen in neomajen zagovornik slovenske identitete FOTO JOŽE SUHADOLNIK

Med drugo svetovno vojno so ga poslali v nemška koncentracijska taborišča, o čemer pripoveduje v romanu *Nekropola*. FOTO JOŽE SUHADOLNIK